

21 Αυγούστου 2015

Καφέ αμάν εναντίον cafe sandan!

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Από τα πανάρχαια χρόνια στο Αιγαίο, σ' αυτή την θαλασσινή «κοιλιάδα», στις δύο όχθες του, παρήχθησαν ρυθμοί και αρμονίες που είτε φόρτιζαν συναισθηματικά την ψυχή, είτε την αποφόρτιζαν. Έτσι η θρηνώδης μιξολύδια αρμονία κάνει τη ψυχή να σφίγγεται και η δωρική να την καταπραΰνει. Αυτό δεν άλλαξε αιώνες τώρα, τα νησιά του Αιγαίου, η Κρήτη, η Θράκη, γίνονται δέκτες αυτών των συναισθηματικών μεταπτώσεων τότε της μιας μεριάς, της ελλαδίτικης και τότε της άλλης, της μικρασιατικής.

Η Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη αποτέλεσαν τα κέντρα μιας μουσικής παράδοσης που όμοιά της δεν θα ξαναπαρουσιαστεί. Η πρώτη, έδρα του εξωελλαδικού ελληνισμού, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα έχει μια πλουσιότατη πνευματική και μουσική παράδοση που την οφείλει στο πολυεθνικό της παρελθόν και παρόν [\[1\]](#). Η παρουσία Ελλήνων από κάθε γωνιά της Ελλάδας και οι συνεχείς μετακινήσεις τους για εμπορικούς λόγους από και προς τα μεγάλα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου, έφερε το δημοτικό τραγούδι σε αρμονική συνεύρεση με το αστικό πολιτικό και το σμυρναϊκό. Η είσοδος του 20ου αιώνα βρίσκει τη Σμύρνη σε πλήρη καλλιτεχνική άνθηση. Κάθε είδος μουσικής και τραγουδιού, όπως η εστουδιαντίνα, ακούγεται στα ξενοδοχεία της προκουμαίας, αλλά και στα σοκάκια των λαϊκών συνοικιών. Είναι ακριβώς εκείνη η εποχή που κυκλοφορεί ένας χαρακτηρισμός ενός είδους τραγουδιού πάνω σ' έναν δίσκο γραμμοφώνου, ονομάζεται «ρεμπέτικο» που θα γίνει γνωστό λίγες δεκαετίες αργότερα στην Αθήνα [\[2\]](#).

Λίγες δεκαετίες πριν, το 1880 περίπου, κάνει την εμφάνισή της σε στέκια της Αθήνας μια καινούργια καλλιτεχνική δημιουργία. Συγκροτήματα Ελλήνων μουσικών από την Πόλη, τη Σμύρνη, το Κάϊρο, την Αλεξάνδρεια, πλαισιωμένα και με Εβραίους, Αρμένηδες, Άραβες, Γύφτους και Ρουμάνους καλλιτέχνες επισκέπτονται τακτικά την Αθήνα, η οποία πλημμυρίζει για μέρες από ανατολίτικους ρυθμούς και δημοτικά τραγούδια. Τα *καφέ αμάν* με τους αμανέδες, τα σαντούρια, τα σμυρναϊκά και γιαννιώτικα δημοτικά τραγούδια, τους ζεϊμπέκικους χορούς, έδιναν άλλη νότα διασκέδασης στην νουθετημένη δυτικόστροφη Αθήνα και σε αντίθεση με τα γαλλικά *café sandan*.

Η επίδραση των καφέ αμάν υπήρξε καταλυτική στο λαϊκό και αστικό κοινό της πρωτεύουσας. Παρά τις μετέπειτα εθνικιστικές εξάψεις των Βαλκανικών Πολέμων, η επίδραση των πρώτων σαντουρόβιολων στην Αθήνα υπήρξε μόνιμη [\[3\]](#).

Η Μικρασιατική Καταστροφή του '22 και η έλευση 1,5 εκατομμυρίων προσφύγων στην Ελλάδα, άλλαξε τον κοινωνικό ιστό της χώρας αλλά και την ίδια την μουσική της ιστορία. Ο μουσικός πολιτισμός των προσφύγων επηρέασε το στενάχωρο

περίγυρο των ντόπιων. Ζώντας στο «περιθώριο», στις παραγκουπόλεις, οι πρόσφυγες ήρθαν και αυτοί με τη σειρά τους σε επαφή με τα αθηναϊκά τραγούδια του υποκόσμου, τα χασικλίδικα. Οι πρόσφυγες μουσικοί σύντομα έγιναν δεκτοί από τα λαϊκότερα στρώματα του πληθυσμού. Τα «σφυρναϊκά» ακούσματα αυτά εξάλλου δεν τους ήταν άγνωστα.

Στον Πειραιά της δεκαετίας του '30, μια άλλη «εσωτερική» εξέλιξη λαμβάνει χώρα. Ο Πειραιάς, το μεγάλο λιμάνι, το καταφύγιο του υποκόσμου και του «σαλταδορισμού», γεννά ένα είδος ξεχωριστό, παρμένο όμως μέσα από τη φύτρα της μουσικής παράδοσης. Το «πειραιώτικο ρεμπέτικο» με το ξεχωριστό ήχο του μπουζουκιού στα χέρια της γνωστής κομπανίας «η Τετράς του Πειραιά» επικράτησε του αντίστοιχου σφυρναϊκού. Οι δισκογραφικές εταιρείες το γραμμοφώνησαν, οι δικτατορίες το φίμωσαν, ο πόλεμος, η κατοχή, ο εμφύλιος, του έδωσαν το τελικό χτύπημα [\[4\]](#).

Η δεκαετία του '50 έφερε ένα ανέβασμα στο επίπεδο ζωής της χώρας. Καινούργια ρεμπέτικα γράφονται αλλά δεν μοιάζουν με τα προηγούμενα. Οι παλιοί ρεμπέτες καλύπτονται με το μανδύα του μύθου και του θρύλου, και οι νέοι συνθέτες του ρεμπέτικου απαλύνουν το ρεμπέτικο ιδιωματισμό. Εξάλλου νέες είναι και οι αναζητήσεις του κόσμου. Μετανάστευση, νέα επαγγέλματα, βιοπορισμός, καλύτερευση των συνθηκών ζωής και εργασίας, είναι οι σπουδαιότεροι «νταλγκάδες» της εποχής.

Οι λαϊκοί τραγουδιστές (πχ Καζαντζίδης), τραγουδώντας μελωδίες ινδικότροπες μελαγχολικές, γίνονται ινδάλματα μιας εποχής αγωνίας και ελπίδας.

Η δεκαετία του 1960, είναι μια νέα δεκαετία άνθησης του ελληνικού πλέον «έντεχνου» τραγουδιού. Καταξιωμένοι ποιητές εναποθέτουν το μελοποιημένο λόγο τους στις συγχορδίες του μπουζουκιού. Συνθέτες με ευρωπαϊκή μόρφωση (Χατζηδάκης, Θεοδωράκης) αναγνωρίζουν την αξία του λαϊκού τραγουδιού και μέσω του μπουζουκιού το ανεβάζουν σε συναυλιακά μέγαρα, και ανοιχτές συγκεντρώσεις. Είναι ο θρίαμβος. Την ίδια δεκαετία έντεχνα νέα τραγούδια, δημιουργούν μουσικά ρεύματα (πχ Νέο Κύμα), και νεαροί τραγουδοποιοί συνθέτουν, κάτω από το φόβο της απεγνωσμένης αναζήτησης ταυτότητας, τραγούδια όπως το «Βρώμικο ψωμί», (Σαββόπουλος) σε ρεμπετοφανή μελωδία [\[5\]](#).

Επίλογος

Διαμέσου μιας ατέρμονης αναζήτησης και εσωτερικών αλλαγών το έντεχνο

νεοελληνικό τραγούδι σηματοδότησε μια βάνουση, κουραστική πορεία του ελληνισμού από τα κατάβαθα της πηγαίας παράδοσης του ως σήμερα. Δεν υπήρξε εύκολο ούτε κινήθηκε σε καλοχαραγμένα μονοπάτια. Η επίπονη «αστικοποίηση», η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, η ριζική αλλαγή των κοινωνικών και οικονομικών δομών συνταιριάστηκαν με τα κελεύσματα της εποχής για αλλαγές των μουσικών ακουσμάτων. Το έντεχνο νεοελληνικό τραγούδι υπήρξε προϊόν της εποχής του και ως τέτοιο θα παραμείνει.

Σημειώσεις

[1] «τα τέλη του 19^{ου} αι η ελληνική παρουσία στη Κων/πολη ανερχόταν στις 300.000» Κωνσταντινίδου Μαρία , το ίδιο , σελ 30

[2] Καλυβιώτης Αριστομένης , Σμύρνη - Η μουσική ζωή 1900-1922 , επιμ.Διονυσόπουλος Ν. , εκδ. Music Cornet , Αθήνα 2002

[3] Χατζηπαναγής Θόδωρος , Της Ασιάτιδος Μούσης Ερασταί , σελ 101-111 , εκδ. στιγμή , Αθήνα 1986

[4] Κωνσταντινίδου Μαρία , το ίδιο , σελ 70

[5] Τερζάκης Φώτης , Σημειώσεις για μια ανθρωπολογία της Μουσικής , σελ 103-108 , εκδ. Πρίσμα , Αθήνα 1990

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο αποτελεί τμήμα της μελέτης “Καταβολές, επιρροές και κοινωνικο-πολιτισμικές δυναμικές που οδήγησαν στη γένεση και διαμόρφωση των ειδών της έντεχνης νεοελληνικής μουσικής και του νέο-ελληνικού τραγουδιού” του κ. Γιώργου Κόκκαλη, ιστορικού.